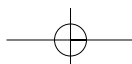
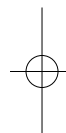
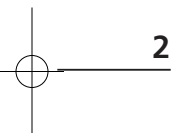
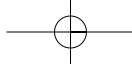

ČRTOMIROV POSLEDNJI BOJ

Prešernov Krst pri Savici v likovni umetnosti in Črtomirov čas v arheoloških predmetih

Galerija v Prešernovi hiši v Kranju,
december 2013

UVOD

Črtomirov poslednji boj je inovativna razstava, pri kateri sta avtorja ddr. Verena Vidrih Perko in ddr. Damir Globočnik s svojo veliko strokovnostjo in prefinjenim občutkom za muzeološko predstavitev povezala umetnostno zgodovino in arheologijo, ki temelji na pesnitvi Krst pri Savici, literarnem delu našega največjega slovenskega pisatelja dr. Franceta Prešerna. Razstava sodi v sklop tradicionalnih razstav ob obletnici rojstva dr. Franceta Prešerna. V letošnjem, prazničnem letu Gorenjskega muzeja s to razstavo začnemo decembrsko praznovanje obletnice muzeja v Prešernovem spominskem muzeju, saj so bili prav tukaj naši prvi upravni in razstavni prostori pred 60 leti, ko je bil muzej ustanovljen.

V delih dr. Franceta Prešerna so antični motivni elementi pogosto prepleteni s kolektivnim spominom in z miti, kar je zaznati tudi v Krstu pri Savici. Prešeren je s to pesnitvijo izrazil svojo duševno bolečino ob izgubi prijatelja Čopa in je obenem tudi zdravilo za staro rano neuslišane ljubezni. Ob spoznanju, da je za srečo edina rešitev vera v življenje v onstranstvu, v to, kar veruje tudi njegova junakinja Bogomila. S tem je svojo duševno bolečino povezal z antičnimi motivi, mitom in zgodovino. Zgodovinske vire je Prešeren črpal iz Valvazorjeve Slave vojvodine Kranjske in osrednje dogajanje postavil v Bohinj. Prve najdbe z Ajdovskega gradca se omenjajo že v prvi polovici 19. stoletja, raziskave A. von Morlota z natančnim izrisom prazgodovinske naselbine pa so bile opravljene v letu 1849 in objavljene 1850, več kot deset let po tem, ko je bila prava objava Krsta pri Savici.

Razstava ima veliko izpovedno vrednost, saj so prikazana likovna dela, na katerih so upodobitve različnih prizorov iz Krsta pri Savici. Avtorji in dela so različni, med njimi je najpomembnejša risba Hinka Smrekarja z motivom »Črtomir nagovarja vojščake na Ajdovskem gradcu«, ki jo hrani naš muzej. Dosedanje odkrito arheološko gradivo z Ajdovskega gradca je iz obdobja prazgodovine, rimske dobe in poznoantičnega časa. Arheološke raziskave kažejo na to, da je naselbina na Ajdovskem gradcu s postopnim priseljevanjem Slovanov v 7. stoletju opustela, saj so si zgodni Slovani uredili bivališča drugod. Po Gorenjskem je bilo v tem času mnogo gradišč in med predstavljenim arheološkim gradivom je najbogatejše prav z gradišča Bašelj pod Storžičem.

Marija Ogrin

Hinko Smrekar, »Črtomir nagovarja vojščake na Ajdovskem gradu«, 1918, lavirana, rahlo kolorirana perorisba, kaširana na karton, 69 x 47 cm/okvirjeno 86 x 63 cm, Inv. št. K 30

Damir Globočnik

Krst pri Savici

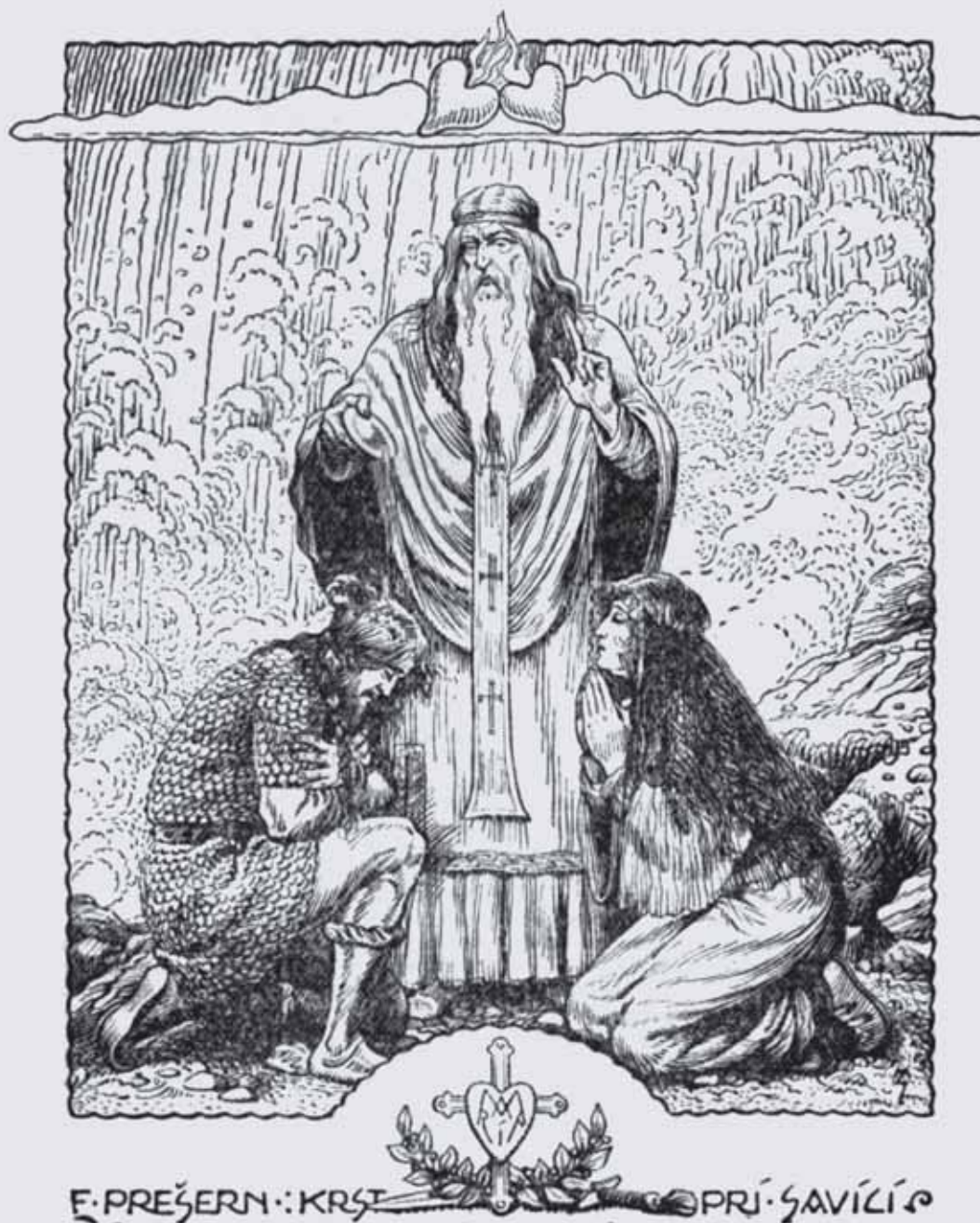
Pesnik dr. France Prešeren je epsko pesnitev *Krst pri Savici* posvetil prijatelju, izobraženemu jezikoslovcu Matiji Čopu (1797–1835). Ta mu je tudi prigovarjal, naj se loti sodobnega junaškega epa, ki opeva narodno preteklost, saj tak ep premore vsak spodoben evropski narod. Prešeren je pesnitev zasnoval in napisal v drugi polovici leta 1835. Pisati naj bi začel po Čopovi smrti. 10. januarja 1836 je *Krst pri Savici* predložil cenzuri in ta ga je odobrila brez zadržkov. Izdal ga je istega leta v samozaložbi pod naslovom *Keršt per Šavizi/Povést v versih*. Natisnil ga je tiskar Jožef Blaznik v nakladi 600 izvodov, ki so se razmeroma dobro prodajali. Julija in avgusta 1844 je *Krst pri Savici* dr. Janez Bleiweis objavil v *Kmetijskih in rokodelskih novicah*.

Krst pri Savici je sestavljen iz dveh delov: Uvoda (26 tercín) in Krsta (53 stanc). Za objavo v *Poezijah*, ki so izšle decembra 1846 (z letnico 1847), je Prešeren pesnitev nekoliko spremenil in dodal posvetilni sonet Matiju Čopu.

Prešeren je za čas dogajanja epske pesnitve izbral obdobje pokristjanjevanja alpskih Slovencev oziroma Karantancev. Leta 772 je bil zatrt tretji in zadnji upor Slovencev zoper novo krščansko vero in tujo oblast. Karantaniji je zavladal krščanski koroški vojvoda Valjhun.

Glavni junak Uvoda je mladi in hrabri poganski vojskovodja Črtomir. Črtomirova vojska se je umaknila v utrdbo Ajdovski gradec, ki ga je oblegal Valjhun. Smrekarjeva ilustracija prikazuje Črtomirov govor v obkoljenem Ajdovskem gradu. Črtomir nagovarja svoje vojščake pred odločilnim bojem.

Smrekar je pod risbo izpisal Črtomirove besede: »Največ sveta otrokom sliši Slave / Tje bomo našli pot, kjer nje sinovi / Si prosti vol'jo vero in postave.« Te Prešernove verze so od konca 19. stoletja Slovenci izbrali za eno od gesel v boju za narodne pravice.

Hinko Smrekar, »Krst pri Savici« (objavljeno v reviji *Življenje in svet*, 1936, št. 15)

Smrekarjevo risbo z motivom »Črtomir nagovarja vojščake na Ajdovskem gradcu« je za Prešernov spominski muzej verjetno pridobil kranjski kulturnik in prešernoljub, ravnatelj Tekstilne šole, pobudnik in prvi kustos Prešernovega spominskega muzeja v Kranju Črtomir Zorec (1907–1991). Risba je bila kupljena v Ljubljani, v inventarno knjigo pa je bila vpisana 1. 1. 1974. Vključena je v stalno muzejsko postavitvev v prvem nadstropju Prešernove hiše.

Motiv, ki ga je Smrekar upodobil v tehniki lavirane perorisbe, spada med Smrekarjeva realistična dela. Podobno velja tudi za risbo, ki jo je Smrekar narisal ob stoletnici prve objave *Krsta pri Savici* za tedensko ilustrirano revijo *Življenje in svet*.

Risba »Črtomir nagovarja vojščake na Ajdovskem gradcu« je nastala kmalu po objavi Smrekarjevih ilustracij za Levstikovega *Martina Krpana*, ki veljajo za najbolj znano Smrekarjevo ilustratorsko delo. Spominja tudi na nekatere Smrekarjeve ilustracije, ki so nastale na pobudo Srbske kraljevske akademije znanosti. Ta je namreč pred prvo svetovno vojno povabila slikarje iz Beograda, Ljubljane in Zagreba, naj ilustrirajo srbske narodne pesmi.

Hinko Smrekar v Kranju

Karikaturist, ilustrator, grafik, slikar in kipar Henrik (Hinko) Smrekar je bil rojen 13. julija 1883 v Ljubljani, kjer je dokončal osnovno šolo in gimnazijo. Želel je študirati medicino, vendar se je v upanju, da si bo pridobil Knafljevo štipendijo, leta 1901 vpisal na pravno fakulteto v Innsbrucku in naslednje leto nadaljeval študij na Dunaju. Po dveh letih prava, tik pred prvim državnim izpitom, je pravo opustil in se prepisal na tečaj za učitelje risanja na srednjih šolah v avstrijskem Umetnoobrotnem muzeju. Njegov cilj je bila dunajska likovna akademija, vendar se je zaradi pomanjkanja sredstev moral vrniti v Kranj, kamor se je okrog leta 1904 iz Ljubljane preselila njegova družina.

Hinko Smrekar (foto: Fran Vesel, Kartografska in slikovna zbirka NUK v Ljubljani)

Podatki o Smrekarjevem bivanju v Kranju so sorazmerno skromni. Smrekarjevi so sprva stanovali v Matjašičevi hiši na Glavnem trgu. Oče Janez je bil mestni postrešček. 6. januarja 1909 je umrl za rakom na jetrih. Po očetovi smrti so Smrekarjevi ostali v Kranju, vendar so se preselili v hišo Kokriško predmestje št. 45 (Omerzova hiša). Hinko Smrekar je imel dva brata in sestro. 7. maja 1911 je v Kranju umrl Hinkov komaj enaindvajsetletni brat Pavel, ki je obiskoval prvi letnik pravnih študij.

Leta 1905 se je Smrekar skupaj z Maksimom Gasparijem odpravil na študijsko izpopolnjevanje v risanju in slikanju v München. Nameravala sta se vpisati na slikarsko šolo Antona Ažbeta, o katerem sta slišala, da poučuje slovenske umetnike za malo denarja ali celo zastonj. Imela sta komaj dovolj denarja za pot, v Münchnu pa sta se nameravala že kako znajti, toda Ažbe je ravno takrat umrl. Kljub temu sta v »Isaarskih Atenah« ostala več kot leto dni in se preživljala s priložnostnimi deli ter »privatno študirala po umetniških galerijah, ateljejih in muzejih«. Med letoma 1907 in 1911 je bil Smrekar nekajkrat tudi na Dunaju. Leta 1911 se je za daljši čas s kiparjem Lojzetom Dolinarjem (1893–1970) vrnil na Dunaj in v München ter se nato še istega leta pozno jeseni za stalno naselil v Ljubljani.

Smrekar je bil izredno marljiv in ploden umetnik. Velja za pravega mojstra v različnih risarskih tehnikah, toda za navidezno igrivim obvladovanjem risbe se je skrivalo veliko vaje in neutrudnega dela. »Vse sorte norcev sem že videl, takega, ki bi zmerom delal, pa še ne,« je Ivan Cankar zaupal umetnikovi materi.

Tudi v Kranju je nastala vrsta Smrekarjevih del, ki so našla svoje mesto v javnih in zasebnih zbirkah, večina pa se jih je verjetno porazgubila neznano kam. Najbolj znana je satirična ilustracija z naslovom »Deset krčmarskih zapovedi«, ki jo je Smrekar verjetno leta 1908 izdelal za kranjskega

Hinko Smrekar, »V Kranju«, 1940
(*Prešernov album*, Ljubljana 1949)

knjigoveza, tiskarja in založnika Viljema Požgaja. Ta je Smrekarjevo ilustracijo dal natisniti in je reprodukcije prodajal širom po Sloveniji. Podoba debelušnega gostilničarja in satirične upodobitve desetih šaljivih krčmarskih zapovedi izpričujejo Smrekarjevo bogato domišljijo in satirični talent. Leta 1908 je Požgaj izdal tudi zvezek *Humorističnega leksikona*, ki ga je natisnil Ivan Pr. Lampret v Kranju, s 14 satiričnimi ilustracijami in z naslovnico pa ga je opremil Smrekar. Vsebinsko danes izredno redke knjige izdaja njen naslov. Leta 1909 je Smrekar za Požgaja narisal tudi šest barvnih naslovnih za roman *Prokleta* (avtor Emile Rschebourg, prevedel Janko Leban po E. Vacanovi priredbi).

Leta 1940 je nastala ena redkih Smrekarjevih oljnih slik z naslovom »V Kranju«, ki prikazuje samotni sprehod pesnika dr. Franceta Prešerna po kranjskih ulicah. Leta 1941 je Smrekar izdelal ilustracije za zbirko humoresk Joža Vovka (1911–1957) z naslovom *Zaplankarji*, ki jo je natisnila tiskarna Tiskovnega društva v Kranju. Naslovnica, osem ilustracij in osem vinjet predstavljajo zadnje Smrekarjevo ilustratorsko delo. 1. oktobra 1942 so ga namreč na krut način kot talca v Gramozni jami ustrelili Italijani.

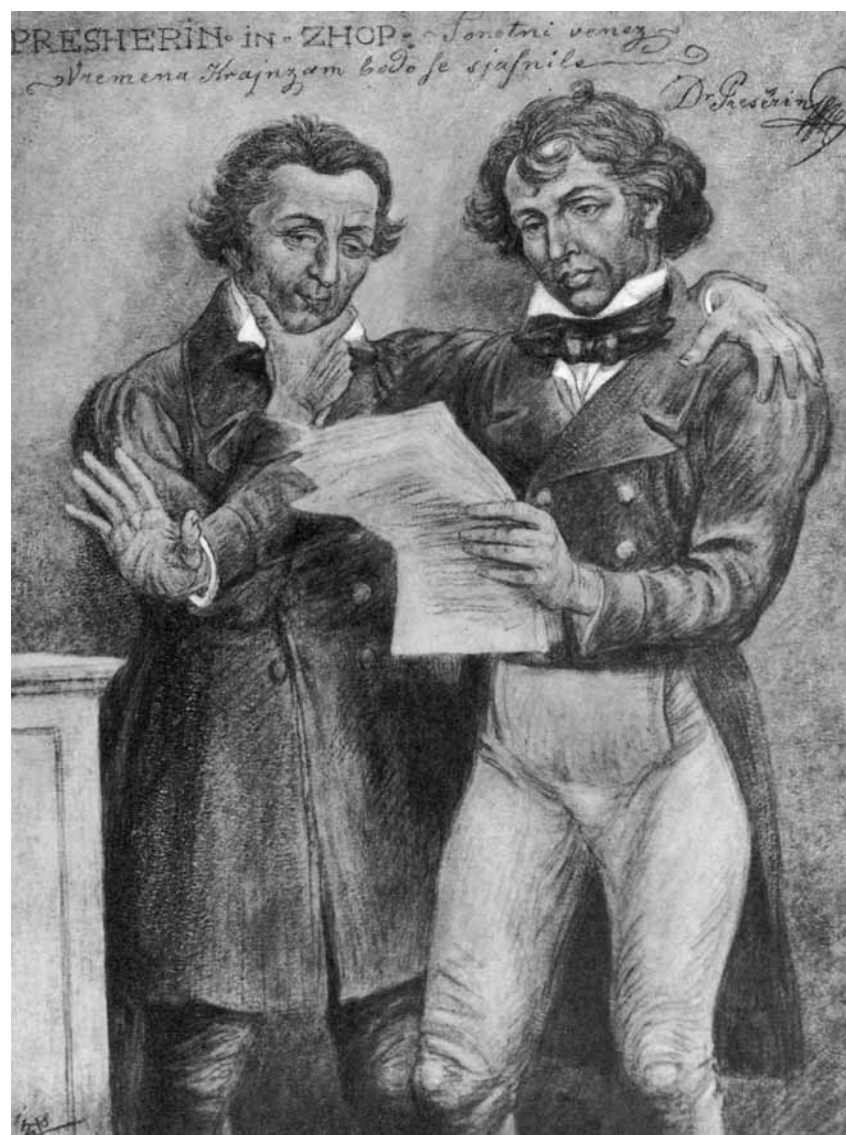
Smrekarjeve upodobitve pesnika Prešerna

Hinko Smrekar, ki je najbolj znan kot avtor vrste drznih satiričnih ilustracij, imenitnih portretnih karikatur, grafik in ilustracij ter kot eden najbolj neustrašnih, pronicljivih in iskrivih likovnih umov svojega časa, je večkrat upodobil pesnika dr. Franceta Prešerna.

Smrekar, ki je bil »*nenadkriljiv v samostojnem risanju iz glave*«,¹ si je pri snovanju Prešernovih upodobitev lahko pomagal tudi z nasveti literarnega zgodovinarja dr. Avgusta Žigona (1877–1941). Takole se glasi spominski utrinek Elka Justina na znanstvo s Smrekarjem, ki ga je tako kot Žigon pogosto obiskoval: »*Prišel je nato še dr. Žigon, naš pokojni prešernoslovec, navadno dva- do trikrat tedensko. Razvile so se debate o umetnosti, glasbi, politiki, slovstvu, predvsem o Prešernu. Smrekar je dobil nove zamisli, nove pobude. Nastali so načrti novih podob in naslednji dan so že nastajale sveže Smrekarijane.*«²

10

Med zanimive Smrekarjeve upodobitve Prešerna spadajo karikatura »*Prešeren se zaradi slovenskega hlapčevstva obrača v grobu*«, risba s tušem »*Narobe Katon*« oziroma »*Prešeren Vrazu!*« (prva objava v: *Slovenija*, 1932, št. 20) – ilustracija oziroma likovni komentar Prešernovega epigrama, naperjenega zoper Stanka Vraza, grafika »*Pod oknom*« (1927), risbe »*V peklu*« (1940), »*Prešeren in Čop*« (1842) idr. Na zadnji risbi je Smrekar upodobil Prešerna in Čopa med prebiranjem rokopisa *Sonetnega venca*. Risbo je opremil z verzom: »*Vremena Kranjzam bode se sjasnila ...*«

Hinko Smrekar, »Prešeren in Čop«,
1942, risba
(Janez Mušič, *Prešeren*
v upodobitvah, Ljubljana 1993)

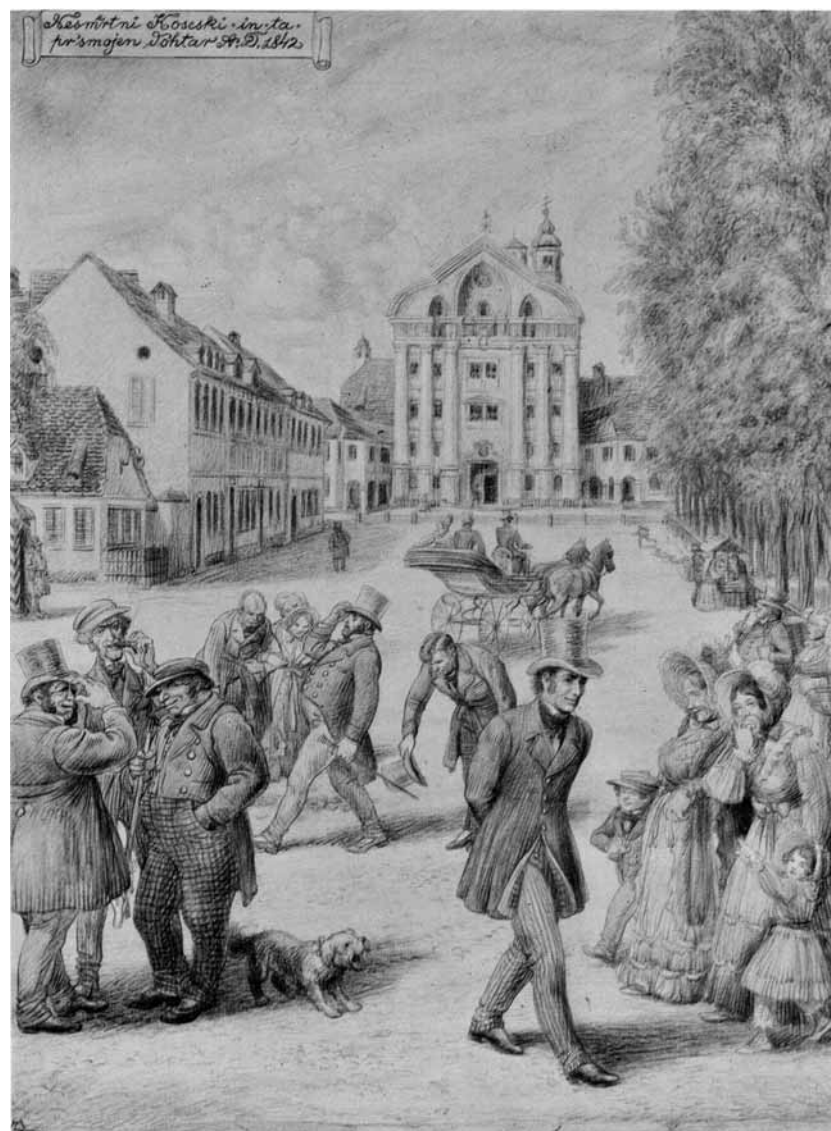
Po kulturnozgodovinski plati je zlasti zanimiva Smrekarjeva risba »*Nesmrtni Koseski in ta pr'smojen dohtar A. D. 1842*«, ki je nastala leta 1940. Fiktivni prizor srečanja pesnikov Prešerna in Koseskega na Kongresnem trgu v Ljubljani nam sporoča, da najbolj svetla zvezda na slovenskem pesniškem Parnasu zadnja leta Prešernovega življenja ni bil Prešeren, temveč njegov pesniški sodobnik, vodilni staroslovenski pesnik Jovan Vesel Koseski (1798–1884). Koseskega so na pesniški piedestal postavili staroslovenski prvaki, ki so cenili uporabnost njegovih verzov. Ljubljancani se »reprezentativnemu možu« slovenskega rodoljubnega meščanstva zato na Smrekarjevi risbi klanjajo in ga pozdravljajo, medtem ko se za Prešerna komajda zmenijo.

»*Ljubezen za ljubezen ali fige za fige*« je Smrekar naslovil karikaturu, objavljeno v drugi številki satiričnega lista *Posebna izdaja* (1937–1939), ki je izšel 29. januarja 1938 v Ljubljani. Prešeren deli otrokom fige, Slovenci pa mu kažejo fige. Karikatura je bila komentar na aktualno zbiranje denarja za odkup hiše »Ribičevega dohtarja iz Vrbe«. Karikaturi so pripisani verzi: »*Pesem moja ta ne laže, / Slovenec moj mi osle kaže. / Nekdaj otrokom fig sem delil, / povrnjenih zdaj cel hrib sem dobil!*« Prešeren je bil velik prijatelj otrok. Zanje je imel vedno pripravljen mošnjiček s krajcarji in polne žepe sladkih fig. Otroci so ga zato klicali »Doktor Fig«. »*Gorenjcem ni storil Prežir nikoli nič zalega, pa so mu pritisnili vendarle smešni in grdi pridevek: doktor Figa, zato, ker se je rad zabaval z otroki in jim pridno kupoval sladke tržaške fige,*« je zapisal Janez Trdina (1830–1905).³

Velik delež k vsoti 200.000 dinarjev, kolikor je bilo potrebnih za odkup in preureditev Prešernove rojstne hiše v muzej, je s pomočjo »kulturnih Slovencev« zbrala šolska mladina, kot sporoča tudi napis na spominski plošči v rojstni hiši. Akcijo, ki je imela vsenarodni in nadstrankarski značaj, je vodil pisatelj Fran Saleški Finžgar, bližnji Prešernov rojak. Slovesen zaključek akcije je bil 21. maja 1939, takrat je po zaslugi slovenskih učencev in dijakov postala Prešernova hiša v Vrbi last slovenskega naroda.

Hinko Smrekar, »Ljubezen za
ljubezen ali fige za fige«
(*Posebna izdaja*, 1938, št. 2)

Hinko Smrekar, »Nesmrtni Koseski in ta pr'smojen dohtar A. D. 1842«, 1940, risba
(Janez Mušič, *Prešeren v upodobitvah*, Ljubljana 1993)

Hinko Smrekar, »Naši prešerno-slovci«, lavirana perorisba
(*Ilustrirani Slovenec*, 1926, št. 49)

Dragoceno kulturnozgodovinsko pričevanje predstavlja Smrekarjeva portretna karikatura najbolj znanih preučevalcev Prešernovega pesniškega dela in življenja na začetku 20. stoletja. Na kolorirani perorisbi »*Naši prešerno-slovci*«, ki je bila objavljena v 49. številki *Ilustriranega Slovenca* iz leta 1926, je »esprit observateur« domačega kulturnega in političnega življenja prvih desetletij 20. stoletja upodobil literarne zgodovinarje Franceta Kidriča (1880–1950) in dr. Ivana Prijatelja (1875–1937) ter dr. Josipa Puntarja (1884–1937) in Avgusta Žigona, ki razpravljajo o pesniku, pri tem pa si pomagajo tako z romantičnim navdihom kot matematično natančnostjo. Kidrič in Prijatelj sta si izbrala realističen portret pesniškega genija, ki pa ima neobrit obraz in nekoliko nejevoljen, v oba preučevalca usmerjen pogled. Puntar in Žigon, ki sta prikazana na drugi risbici, pa sta pesnikov portret zakrila s črtami, ki so nastale ob njunih »matematičnih« in »arhitektoničnih« meritvah. Smrekarjev komentar h karikaturi se glasi: »*Prvi trdijo, da je umetnost zgolj dioniziško-apoliniško navdahnjenje, / drugi, da je zamotana matematika. / Kdo ima prav?*«

Smrekarjeva lavirana risba, ki je povezala portretne karikature štirih prešernoslovcev, nas opozarja na stanje literarne vede in značilnosti prešernoslovja v prvih desetletjih 20. stoletja, ki sta ga tedaj obvladovali dve nasprotujoči si težnji: empirično-historična biografika in duhovnozgodovinsko usmerjena formalno-estetska analiza (»matematična arhitektonika«).

Leta 1925, ko je izšla Žigonova knjiga *France Prešeren – poet in umetnik*, se je začela polemika o matematični arhitektoniki v poeziji in je s presledki trajala okrog 25 let. Smrekarjevo karikaturu lahko označimo za likovni komentar omenjene polemike med literarnimi učenjaki. Dvojici prešernoslovcev ločuje sekira, ki verjetno opozarja na polemiko v prešernoslovju.

Prve likovne upodobitve Krsta pri Savici

Goldenstein, »Apoteoza Prešerna« (skica za Pennovo postavitve Krsta pri Savici), 1865 (iz: Marko Marin, *O pristnosti portretov Franceta Prešerna*, Ljubljana 1969)

Avtor prvega Prešernovega posthumnega portreta, ljubljanski slikar nemškega rodu Franz Seraph Kurz zum Thurn und Goldenstein (1807–1878) je tudi prvi znani likovnik, ki je upodobil posamezne prizore iz *Krsta pri Savici*.

Goldenstein je za »Prešernovo besedo«, ki so jo priredili 2. decembra 1865 na odru deželnega gledališča v Ljubljani, zasnoval štiri »žive slike«. ⁴ Prikazovale so prizore iz Prešernovega *Krsta pri Savici*: »Boj poganskih Slovencev«, »Črtomir prvič vidi Bogomilo«, »Črtomirovo slovo od Bogomile« in »Črtomir poganskim Slovencem oznanja krščansko vero«. ⁵ Goldensteinove skice so se ohranile

v skicirki z datumom 18. november 1865. Hrani jih salzburški deželni arhiv (Salzburger Landesarchiv). ⁶ Verjetno sta bila pobudnika prireditve Fran Levstik (1831–1887) in nemški literat ter igralec Moriz Heinrich Penn. Kljub dvojezičnemu plakatu so na prireditvi deklamirali in peli samo v slovenščini. Po Levstikovem prologu (posebnem uvodnem delu kakega literarnega dela, uvodnem govoru) v pesnikov spomin, ki ga je recitiral Penn, je sledila »živa slika«, imenovana »Pesnik poslavljen« oziroma »Apoteoza Prešerna«. Tako je naslovljena tudi prva med Goldensteinovimi skicami, ki prikazuje doprsni pesnikov kip (delo kiparja Franca Zajca) v najslovesnejšem trenutku dogodka. Ženska, ki je poosebljala Carniolio (Slovenijo), je z vencem okronala Prešernov kip, ki je stal na vzvišenem prostoru, do katerega se je prišlo po treh stopnicah. Na desni je stal duhovnik, na levi pa Prešernovi pesniški junaki: Črtomir, Bogomila in Ribič. Levo in desno sta prizor zaključevala štita z napisoma Krst pri Savici in Pesmi, ki sta bila pritrjena na drevo. ⁷

Prvi ilustraciji *Krsta pri Savici*, ki sta tudi prvi znani ilustraciji katere koli Prešernove pesmi, je objavil *Zvon*. Literarni polmesečnik *Zvon* je bil prva domača revija, opremljena z izvirnimi ilustracijami domačih umetnikov. Urednik, pesnik, pisatelj in kritik Josip Stritar (1836–1923) je za ilustratorja pridobil brata Janeza in Jurija Šubica. Janez Šubic ml. (1850–1889) je konec leta 1878 izdelal tudi ilustracijo s prizorom Črtomirovega krsta (Črtomir, krščanski duhovnik in Bogomila). Uredniku Stritarju je Janez Šubic očital, da ga za njegovo ilustratorsko delo slabo plačuje. Za naslovno risbo letnika 1878 in 1879 je potreboval več kot tri dni, a je dobil samo pet goldinarjev, zato je bilo v naslednjem letniku edino delo Janeza Šubica poleg naslovne risbe samo še ilustracija Angela varuha.⁸

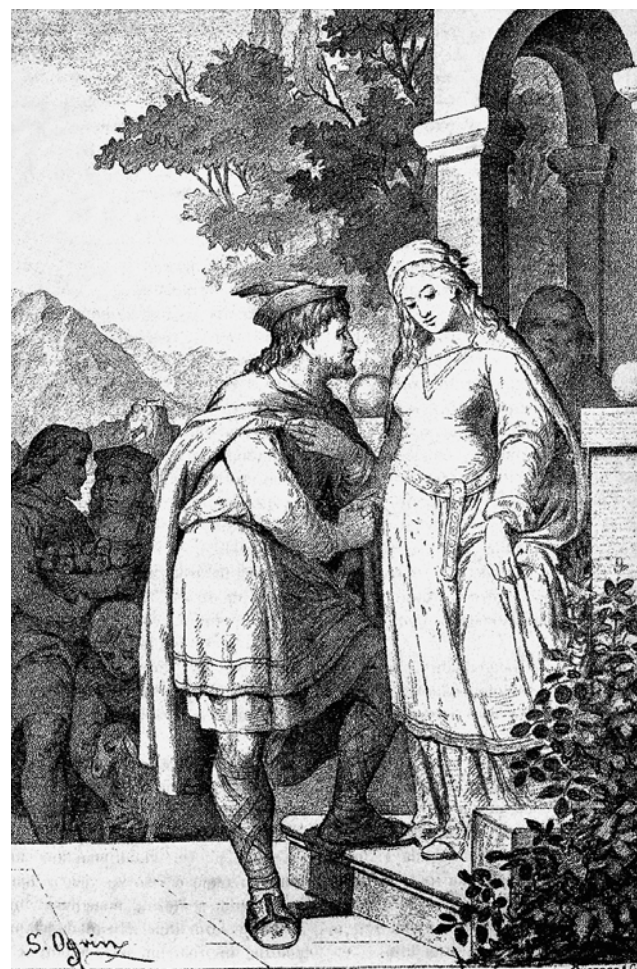

Janez Šubic, »Krst pri Savici«
(*Zvon*, 1878, št. 23)

V letu 1879 je ilustracije za *Zvon* risal pozno-nazarenski slikar Simon Ogrin (1851–1930). Med Ogrinovimi ilustracijami je bila tudi ilustracija Črtomira in Bogomile, ki je skrbela za tempelj boginje Žive na Blejskem otoku. V ozadju prizora lahko vidimo Blejski grad.

Stritar je poudaril, da ima *Krst pri Savici* »v sebi toliko motivov za slikarsko umetnost, da se dá napraviti iz njega lepa vésta poetičnih podob. *Zvonovi* bralci so že videli isti prizor, iste osebe, zdaj naj vidijo, kako si je mislil g. Ogrin Črtomira in Bogomilo.«⁹

Gre za eno boljših Ogrinovih ilustracij. Osnutek (risba s svinčnikom) učinkuje bolj slikovito kot končna verzija (risba s kredo). Kljub pripovedni pesniški predlogi – Prešeren je *Krst pri Savici* imenoval »povest v verzih« – pa je Ogrinov prizor neprepričljiv. Poganski voditelj Črtomir in njegova izvoljenka, svečenica boginje ljubezni Bogomila nekako ne spadata v ambient, ki si ga je zamislil Ogrin. Risba izdaja psevdorenesančne oziroma nazarenske vzore, njena kompozicija nekoliko spominja na oltarno sliko.

Simon Ogrin, »Črtomir in Bogomila«
(*Zvon*, 1879, št. 6)

Adolf Karpellus, »Zadnji boj«
(Poezije doktorja Franceta Prešerna, Ljubljana 1899)

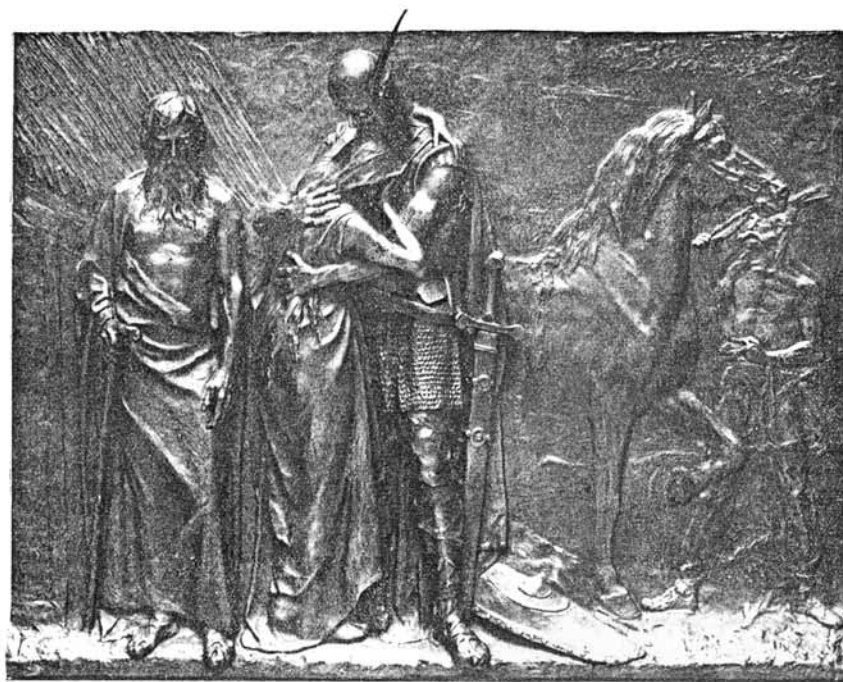
Ilustracije za prvo ilustrirano izdajo *Poezij*, ki jo je konec leta 1899 izdala založba Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg (urednik Luka Pintar), so bile delo dunajskega ilustratorja poljskega rodu Adolfa Karpellusa (1869–1919), ki se je uveljavil kot ilustrator humorističnih listov in plakatov. Pri izbiri ilustratorja je posredoval umetnostni ljubitelj, korektor državne tiskarne na Dunaju in kasnejši profesor francoščine na ljubljanski realki Ivan Bele (1853–1937).

Karpellus je ilustracije izdelal med letoma 1894 in 1898, ko je živel v Parizu in na Dunaju. Ilustracije so nastale na začetku Karpellusove umetniške poti, zato so včasih nekoliko okorne. Prisotni so novoromantični, simbolistični in historicistični vplivi, prav tako vplivi sodobne revijalne ilustracije. Ker je bil Karpellus avstrijski umetnik in ni obvladal slovenščine, so njegove ilustracije Prešernovih pesmi pri Slovencih naletale na negativen odziv.

Okrog leta 1904 je Vesna izdala in založila barvno razglednico s prizorom iz *Krsta pri Savici*, ki ga je upodobil Gvidon Birolla (1881–1963). Na razglednici so pripisane Črtomirove besede iz poziva tovarišem pred bojem: »Če pa nam smrt naklonijo bogovi / Manj strašna noč je v / črne zemlje krilu / kot so pod solncem sužnji dnovi.« Tudi ti Prešernovi verzi so služili kot geslo slovenskega narodnega gibanja v času Avstro-Ogrske in med drugo svetovno vojno.

Gvidon Birolla, prizor iz Krsta pri Savici, okrog 1904, razglednica (Srečko Krese, *Naprej zastave Slave!*, Celje 1990)

Ivan Zajec, Slovo Črtomira od Bogomile, 1902, relief na Prešernovem spomeniku v Ljubljani

Med osrednjimi pobudniki postavitve Prešernovega spomenika v Ljubljani je bil panslavistični ljubljanski župan Ivan Hribar (1851–1941). »Ko sem – še mlad dijaček – takorekoč požiral Prešernove poezije,« se je spominjal Hribar, »napravile so name najmogočnejši vtis vrstice iz uvoda h 'Krstu pri Savici':

Največ sveta otrokom sliši Slave.

Tje bomo našli pot, kjer nje sinovi

Si prosto vol'jo vero in postave.'

Kar streslo me je. Na mizo sem položil knjigo in zastrmel sem se v daljavo. Zdelo se mi je, da se mi je odprl pogled v bajno, s čudovitimi solnčnimi žarki oblito pokrajino. Neizbrisno so se mi koj prvikrat vtisnile te vrstice v spomin. In ponavljal sem jih nešteto krat in ob raznih prilikah. Največkrat pa, ko so se mi krčile pesti zaradi ponižanja, katero smo v narodnem oziru prenašati morali od avstrijske državne uprave. Ob takih prilikah prikazoval se mi je naš veliki pesnik kakor Mozes, ki s svojo povzdignjeno desnico kaže pot v zasanjane daljave.

Ni torej čudo, da sem kasneje, ko sem se izprehajal po Ljubljani, začutil sramoto, da naš veliki pesnik in klicar nima v njej spomenika. Saj sem se zavedal, da bi tak spomenik bil reprezentativnega, pa tudi velikega odgojnega pomena. Zato sem takoj, ko je bilo končano nabiranje prispevkov za 'Narodni dom', sprožil misel postavitve dr. Prešernovega spomenika, sestavil v ta namen odbor in začel zbirati prispevke.«¹⁰

Zajčeva reliefa Črtomir in Bogomila (desna stran spomenika) in Ribič (leva stran spomenika) sta ob nastanku predstavljala vrhunec slovenskega kiparstva v skupini realistične upodobitve literarne teme.¹¹ Reliefa (1,10 x 1,35 m) sta se navezovala na klasicistično tradicijo figuralnih reliefov. Oblikovanje likov in prostora je realistično. Reliefa je ob prvi predstavitvi javnosti leta 1901 (spomenik je bil odkrit štiri leta pozneje) pohvalil pesnik Anton Aškerc (1856–1912). Ko je Aškerc videl razstavljene fotografske posnetke obeh reliefov, »dramatično upodobljenega« Črtomirovega slovesa od Bogomile in »ubogega ribiča« (tem trem junakom je bila posvečena osrednja pozornost že na »Prešernovi básedi« leta 1865), so mu sami od sebe prišli na misel ustrezni Prešernovi verzi iz *Krsta pri Savici* in balade *Ribič*.¹²

Maksim Gaspari, vinjeta za *Dom in svet*, 1908

Prešerna je večkrat upodobil Maksim Gaspari (1883–1980), ki je bil na začetku 20. stoletja prav tako kot Smrekar in Birolla član dunajskega društva študentov slovenske in hrvaške narodnosti Vesna.

Leta 1908 pa je Gaspari začel risati ilustracije – čelne vinjete mesečnih naslovnih revije *Dom in svet*. Na njih je predstavil Valentina Vodnika, Prešerna, Koseskega, Antona Slomška, Simona Jenka, Josipa Jurčiča, Simona Gregorčiča, Luka Jerana, Levstika, Frana Erjavca, Janka Kersnika in Pavlino Pajkovo. Vinjete so razdeljene v tri dele: v osrednjem delu je portret zaslužnega slovenskega literarnega delavca, ob straneh prizora iz njegovih del. Gaspari je Prešernov portret upodobil v medaljonu, ki ga na vrhu krasi lira. Spremljata ga prizora iz *Krsta pri Savici* in *Nezakonske matere*.

Prve ilustratorje Prešerna so privlačile zlasti njegove »pripovedne« pesmi. Za eno najpogostejše ilustriranih velja »povest v verzih« *Krst pri Savici*. Ilustriranje *Krsta pri Savici* je še posebej zahtevno, ker je Prešeren dogajanje postavil v točno opredeljeno zgodovinsko in časovno okolje, a je posegel po nekaterih, kot vemo danes, netočnih zgodovinskih in literarnih virih¹³ – podobe iz njih pa bi ilustratorji lahko prenašali tudi v ilustracije Prešernove pesmi.

Dokumentarna oziroma zgodovinska prepričljivost bi bila lahko pomemben kriterij pri vrednotenju uspelosti ilustriranih del z zgodovinsko vsebino, v Prešernovem primeru zlasti *Krsta pri Savici*. Tudi nekateri neustrezni zgodovinski viri, iz katerih je zajemal Prešeren, namreč ne dovoljujejo, da bi se pretekli ali sodobni ilustratorji motili pri navajanju dokumentarnih podrobnosti, npr. arhitekture, orožja in oblačil. Arheološki ostanki so bili najdeni tudi na prostoru poznoantične in zgodnjekrščanske naselbine Ajdovski gradec v Bohinju, ki jo je pesnik izbral za eno od prizorišč *Krsta pri Savici*, prav tako na Blejskem otoku. Narodotvorni ep se je iz pesniške fikcije o bitki med poganskimi in krščanskimi Slovenci v bohinjski dolini leta 772 spremenil v pesniški odraz dogodkov, ki so bili razumljeni kot resnični.

Opombe

- 1 Po: Saša Šantel, »Spomini IV«, Srce in oko, 1992, str. 179.
- 2 Elko Justin, »Hinko Smrekar in njegove podobe«, Tovariš, 1948, str. 970–972.
- 3 Janez Trdina, »Doktor Prežir«, Zbrano delo, VII, Ljubljana 1955, str. 79–80.
- 4 »Žive slike«: prizori, v katerih se igralci ne gibljejo in ne govorijo, nem. lebende Bilder, fr. tableau vivant.
- 5 »Theater«, Laibacher Zeitung, 1865, št. 278.
- 6 Po: Marko Marin, »Novosti k pesnikovi ikonografiji/Ob stoenaidevetdesetletnici rojstva pesnika dr. Franceta Prešerna«, Gorenjski glas, priloga Snovanja, 1991, št. 31.
- 7 Po: Marko Marin, Franz Seraph Ritter von Kurz zu Thurn und Goldenstein: Njegov pomen za slovensko umetnostno zgodovino med letoma 1835–1867, doktorska disertacija, Ljubljana 1971, str. 135.
- 8 Po: Martin Benčina, »Neznane risbe Janeza Šubica«, Umetnost, 1941/1942, št. 9–12.
- 9 »O današnji Zvonovi podobi: Črtomir in Bogomila«, Zvon, 1879, št. 6.
- 10 Ivan Hribar, Moji spomini, I. del. Od 1853. do 1910. leta, Ljubljana 1983 (ponatis izdaje iz 1928), str. 304.
- 11 Po: Špelca Čopič, »Od Vodnika do Trubarja«, Javni spomeniki v slovenskem kiparstvu prve polovice 20. stoletja, Ljubljana 2000, str. 50.
- 12 Po: Anton Aškerc, »Zajčeva reliefa za Prešernov spomenik«, Ljubljanski zvon, 1901, str. 434.
- 13 Janez Vajkard Valvazor, Die Ehre des Herzogthums Krain (Slava vojvodine Kranjske) iz leta 1689, Annales Carinthiae (Koroški letopisi), ki jo je leta 1612 izdal protestantski pisec Hieronim Megiser, Anton Tomaž Linhart, Versuch einer Geschichte von Krain und den übrigen Ländern der südlichen Slaven Oesterreichs (Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije) iz 1788–1791, Homerjeva Iliada, Vergilova Eneida, Tassov ep Osvobojeni Jeruzalem, Byronova pesnitev Obleganje Korinta. Vergilova pripoved o padcu Troje, Voltairova drama Alzira, dela evropskih romantikov: Kollárjeva sonetna pesnitev Hči Slave, Mickiewiczzeva pesnitev Konrad Wallenrod, Schulzejeva epska pesnitev Cecilija, drama Zacharije Wernerja Križ na Vzhodnem morju, Chateaubriandova povest Atala, Manzonijev roman Zaročenca (po: Janko Kos, Spremna beseda k France Prešeren, Krst pri Savici, Ljubljana 1991, str. 17–19).

Literatura

- France Kidrič, *Prešernov album* (z uporabo Kidričevega gradiva dokončala Alfonz Gspan in Mirko Rupel), Ljubljana 1949.
- Karel Dobida, *Hinko Smrekar*, Ljubljana 1957.
- Črtomir Zorec, *Slikar Hinko Smrekar v Kranju*, Gorenjski glas, 1969, št. 3.
- Marko Marin, *O pristnosti portretov Franceta Prešerna*, Ljubljana 1969.
- Marko Marin, *Franz Seraph Ritter von Kurz zu Thurn und Goldenstein: Njegov pomen za slovensko umetnostno zgodovino med letoma 1835–1867*, doktorska disertacija, Ljubljana 1971.
- Janez Mušič, *Prešeren v upodobitvah*, Ljubljana 1993.
- Damir Globočnik, *Hinko Smrekar in Kranj*, Kranjski zbornik, 2000, str. 136–143.
- Darko Dolinar, *Med biografiko in arhitektoniko/Podoba pesnika v starejšem prešernoslovju*, France Prešeren – kultura – Evropa, Ljubljana 2002.
- Damir Globočnik, *Prešeren in likovna umetnost*, Celjska Mohorjeva družba, Celovška Mohorjeva družba, Goriška Mohorjeva družba, 2005.

Razstavljene knjige z objavljenimi ilustracijami Krsta pri Savici

Poezije doktorja Franceta Prešérna, I. Kleinmayr & F. Bamberg, Ljubljana 1900,
ilustrator Adolf Karpellus

Krst pri Savici, Slovenska prosvetna matica – Prosvetni odsek Slovenske krščansko-socialne zveze,
Trst, 1949, *likovna oprema France Gorše*

Uvod h Krstu pri Savici, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1950,
ilustrator Riko Debenjak

Poezije dóktorja Fr. Prešérna/Pesmi/Pesme, Jugoslovanska knjiga, Beograd, 1951,
ilustrator Božidar Jakac (grafike)

Krst pri Savici, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1959,
ilustrator Vladimir Lakovič

Krst pri Savici, Obzorja, Maribor, 1970,
ilustrator Janez Vidic

Srebrnina rosa trave, Mladinska knjiga, Ljubljana 1981,
ilustrator Milan Bizovičar

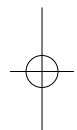
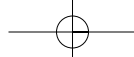
Krst pri Savici, Prešernova družba, Ljubljana, 1986,
ilustrator Ivan Seljak - Čopič

Krst pri Savici, Založba Humar, Bilje, 1996,
ilustrator Milogoj Dominko

Krst pri Savici, Cankarjeva založba, Ljubljana, 2000,
ilustrator Marko Derganc, priredil Andrej Rozman

Preshérn.doc: za domišljjsko potovanje in domače branje, Rokus, Ljubljana, 2004,
ilustrator Adriano Janežič

Krst pri Savici, Litera, Maribor, 2012,
ilustrator Jurij Žitek

Verena Perko

Črtomir in Bogomila v luči arheoloških najdb

Ob Prešernovem edinstvenem spevu slovenstvu, v katerem opeva preteklost skozi močno romantizirano prizmo ljubezenskih občutij, je prav, da se vprašamo, kaj vemo novega o »Črtomirovih« časih pokristjanjevanja slovanskega življa.

Izjemna arheološka odkritja so pokazala, da je Kranj z okolico prostor, ki ga smemo z vso pravico poimenovati zibelka slovenske kulture ali jedro kneževine Karneole. Njeno središče je bil stari Karnij, kot se je imenovalo antično naselje pod današnjim Kranjem.

Po propadu Zahodnega rimskega cesarstva leta 476 in dobi preseljevanj ljudstev je ostal Karnij edina mestna naselbina v nižini daleč naokoli. Zaradi izjemne strateške lege na sotočju Save in Kokre je mesto v 6. stoletju postalo pomembna vojaška postojanka. Tu se je nastanila germanska vojska in nadzirala zgornjesavske prehode v Italijo. Po bizantinski zmagi nad gotsko vojsko sredi 6. stoletja je zaradi nevarnosti frankovskega vdora bizantinski cesar Justinjan (527–565) naselil Langobarde v Noriku in po trdnjavah, kamor je očitno sodil tudi Karnij. Sčasoma se je v mestu nastanila pisana germanska vojska s pripadajočimi družinami. Njihova noša, jezik, vera in navade so se močno razlikovali od staroselskega, latiniziranega in pokristjanjenega prebivalstva, ki je prebivalo v mestu in okolici. Mesto je imelo obzidje s stolpi, zidane in lesene stavbe. Na prostoru, kjer danes stoji župna cerkev sv. Kancijana in tovarišev, je stala zgodnjekrščanska cerkev s krstilnico, skoraj gotovo sezidana na začetku 6. stoletja.

Slovanska ljudstva v zgodovinskih virih

Zgodovinski viri omenjajo na tleh kasnejše Kranjske kneževino Karniolo, ki je na zahodu mejila z langobardsko Italijo, v Istri z Bizancem in na severu s slovansko Karantanijo. Langobardski kronist Pavel Diakon, ki je živel v času Karla Velikega, je v svoji Zgodovini Langobardov opisal burne

dogodke ob prihodu Slovanov. Karniolo je na kratko označil z besedami *Carniola Sclavorum patria* ali po naše *Karniola (je zdaj) slovanska dežela*.

Toda navkljub dramatičnim poročilom slovanska plemena niso prišla v popolnoma izpraznjen prostor. Konec 6. in v 7. stoletju so na naših tleh še živele številne staroselske skupnosti, med katerimi je bil Karnij z utrdбами in s starokrščansko cerkvijo ena najpomembnejših.

Zgodnje obdobje avaroslovanskih vdorov se je končalo na začetku 7. stoletja s porazom avaroslovanske vojske leta 626 pred Carigradom. Tik pred tem je Samo, domnevno frankovski trgovec, združil slovanski živelj med Labo in Karavankami. Zveza je bila neodvisna od Avarov na vzhodu in Frankov na zahodu. Oboji so bili huda pretnja, zato se je Samo v boju proti Avarom povezal s knezom Valukom, ki je vladal na območju Vzhodnih Alp. Po Samovi smrti leta 658 so ohranila samostojnost le še slovanska plemena v severovzhodnih Alpah. Velika avarska nevarnost pa je Karantance na Koroškem silila v sorodstvene zveze z Bajuvari. Leta 743 jih je bil knez Borut prisiljen zaprositi za pomoč in skleniti zavezništvo v boju proti Avarom. Zvestobo je jamčil s talci, med njimi sta bila tudi knezov lastni sin Gorazd in nečak Hotimir. Ti dogodki so leta 745 botrovali boleči izgubi zunanje samostojnosti in dokončni frankovski nadoblasti.

Kneževini Karniola in Karantanija

Kneževini Karniolo in Karantanijo si je v drugi polovici 8. stoletja podredil frankovski kralj Karel Veliki, ki si je med drugim kot eno glavnih nalog zadal uničenje Avarov v Panoniji. V pohodu proti Avarom je sodeloval s svojo vojsko tudi knez Vojnomir, za katerega velja, da je bil iz Karniole.

Leta 795 so združene frankovske čete uničile panonsko središče avarske države, znameniti avarski ring. Franki so neomejeno zavladali na širokem ozemlju med Donavo in Jadranom, njihova oblast pa se je podvrženim ljudstvom v kratkem spremenila v neznosno breme.

Pod vodstvom kneza Ljudevita Posavskega iz Siska se je Frankom uprlo prebivalstvo med Alpami in Panonijo. Pridružili so se jim tudi Karantanci in Karniolci. Upor je bil leta 822 krvavo zatrt.

Bizanc in vloga Cerkve

Stiki z Bizancem so bili pogosti, kar potrjujejo tudi arheološke najdbe iz tistega časa. Poleg nakita in orožja so iz vzhodnega Sredozemlja redno prinašali tudi olivno olje in vino, kar je razvidno iz ostankov pogosto odkritega transportnega posodja. Trgovina je potekala pod okriljem političnih, predvsem cerkvenih zvez z bizantinskim dvorom v Konstantinoplu. Cerkve je poleg redne oskrbe s potrebščinami, kot so obredna oblačila in posodje, mašno vino ter olje, brez dvoma skrbela tudi za organizirano izobraževanje duhovščine v bližnjih središčih. Eden takih je bila Ravena. S tem se je latinska krščanska tradicija na naših tleh ohranila še dolgo po padcu Zahodnega rimskega cesarstva. Posredno lahko to sklepamo tudi po pogostih najdbah pisal, železnih stilusov in nekaterih redkih napisih na kamnu, kot je npr. nagrobnik škofa Gaudencija iz Celeje. Tudi cerkveni dokumenti tega časa večkrat omenjajo cerkvene dostojanstvenike in škofije iz naših krajev. Najkasnejši takšnih zapisov omenja škofa Andreja Celjskega, ki je še po sredi 7. stoletja deloval med občestvom.

Železno pisalo, *stilus*, odkrito med ruševinami poznoantične hiše na Ajdnu. (foto T. Lauko)

Prve slovanske vasi

Prve skupine slovanskih doseljencev so bile redke. V 7. in 8. stoletju pa so se slovanske vasi okoli staroselskega Karnija začele hitro množiti. Pripadajoča grobišča so bila odkrita v bližini Komende, Kamnika, Mengša, pri Mošnjah, Zgornjem Brniku, Spodnjih Dupljah, na Bledu in tudi drugje. Veliko grobišče je nastalo tudi okrog tedaj že stare, morda celo že porušene kranjske cerkve. Večidel grobov pripada novodoseljenemu slovanskemu življu iz 8., 9. in 10. stoletja. V posameznih grobovih so pokopani tudi staroselci. Na gradivu je moč opazovati, kako se razlike sčasoma zmanjšujejo in konec 8. stoletja domala izginejo, kar smemo razumeti kot znak zlitja prebivalstva in začetek staroslovenske kulture.

Preprosti obsenčni obročki, uhani in prstani so bili najpogostejši nakit, odkrit v staroslovanskih grobovih. Redkeje so ogrlice s srebrnimi obeski, kot so bile odkrite v grobovih pri kranjski župni cerkvi in na Ptuju.

Pokristjanjevanje slovanskega življa

Slovani so imeli svojo lastno vero, ki je temeljila na čaščenju naravnih sil. Z vidika krščanstva so bili pogani, ki jih je bilo treba čim prej pokristjaniti.

Sklepamo, da so slovanski priseljenci krščanstvo vsaj deloma prevzeli od staroselcev, kar je razvidno po običaju pokopavanja okoli starih zgodnjekrščanskih cerkva, delno tudi po krščanski motiviki na slovanskem nakitu. Močan val pokristjanjevanja slovanskega življa je sprožilo naraščanje frankovske in bajuvarske politične moči, ki se je opirala na moč Cerkve. Okoli leta 760 je salzburška škofija poslala v Vzhodne Alpe škofa Modesta z nalogo pokristjanjevanja poganskega prebivalstva. Veliko vlogo pri širjenju krščanstva na naših tleh je imela oglejska cerkev, vendar je posegla v dogajanje kasneje kot Salzburg. Mejo med obema vplivnima območjema je Karel Veliki leta 811 postavil na reki Dravi. V 9. stoletju so začeli graditi nove cerkvene stavbe in obnavljati stare, kot na primer na Blejskem otoku in najverjetneje tudi v Kranju, na mestu, kjer je stala najzgodnejša cerkvena stavba, pod današnjo župno cerkvijo.

V 9. stoletju je bilo za širjenje krščanstva izjemnega pomena delovanje grških bratov Cirila in Metoda. Uvedla sta bogoslužje v slovanskem jeziku, ki se je pod imenom starocerkvena slovanščina ohranil v vzhodnem bogoslužju vse do danes. Za potrebe jezika sta priredila grške in latinske pismenke, tako je nastala glagolska pisava.

Odkritja na Bašlju pri Preddvoru in njihov pomen

Najlepši kosi staroslovenske konjeniške opreme pri nas so bili odkriti na Gradišču nad Bašljem pod Storžičem. Tamkajšnja utrdba je nudila zatočišče okoliškemu prebivalstvu že v času propada Zahodnega rimskega cesarstva konec 5. in v 6. stoletju.

Poznoantični zaselek je bil zgrajen na južnih terasah pod 873 metrov visokim skalnim vrhom. S treh strani je naselje obdajalo obzidje, široko od 60 do 70 centimetrov. Na četrti strani ga je varovala visoka prepadna stena. Kot kažejo v ruševinah odkriti predmeti, je bilo naselje uničeno v požaru že konec 6. stoletja.

V devetdesetih letih minulega stoletja so arheologi nad razvalinami poznoantične utrdbe odkrili osupljive staroslovanske najdbe. Najdeni so bili številni železni predmeti, deli vojaške opreme, kakršno so nosili zgolj pripadniki slovanske aristokracije, meči z obešalniki in nožnicami, noži in pasno okovje. Odkritih je bilo kar osem ostrog, brzde, križni razdelilci iz jermenja za konjsko opremo in mnogo orodja, kot so škarje, sekire, kresila, srpi, kose, kosirji, lemež in drugo. Med vojaško opremo je bilo nekaj izjemnih, umetelno skovanih in bogato s srebrom okrašenih predmetov, nekateri so bili pozlačeni. Večina predmetov je iz 9. in začetka 10. stoletja. Razlaga bogatih najdb je dokaj negotova. Na Bašlju skorajda ni bilo odkritih ostankov prebivališč iz tega časa. Zato je mnenje, da gre za postojanko karnijskih knezov, kjer naj bi prišlo v času upora Ljudevita Posavskega do končnega obračuna med Franki in Karniolci, manj verjetno. Morda pa je imel prostor, podobno kot je znano tudi iz Moravske, čisto poseben, kultni pomen. Je bil poseben prostor obrednega darovanja orožja po starih poganskih šegah?

Konjeniška vojaška oprema z Bašlja in Ajdne je primerljiva z opremo starohrvaških in moravskih knezov tega časa, kar pa dokazuje zgolj obstoj karnijskega plemstva.

Konjeniška oprema z Gradišča nad Bašljem pod Storžičem
(foto T. Lauko)

Ajdna, staroslovenska ostroga, 9. stoletje
(foto T. Lauko)

Konec 8. in v 9. stoletju je bil Karnij gospodarsko in brez dvoma tudi duhovno in upravno središče kneževine Karniole s svojim lastnim plemstvom.

Slovani, Karneolci ali Slovenci?

Arheološka slika kaže v 9. stoletju na zlitje staroselskega in slovanskega življa. Zgodovinarji in arheologi pa navkljub novim spoznanjem trmasto vztrajajo pri poimenovanju prebivalstva kot slovanskega. Resnici na ljubo pa ne materialne kulture in ne jezika prebivalcev Karniole v 9. stoletju ne moremo več enačiti z govorico drugih slovanskih ljudstev, kot tudi ne moremo enačiti tedanjega prebivalstva s slovanskimi skupinami iz 6. in 7. stoletja. Vsekakor bi bila pravilnejša raba imena Karniolci, če že ne Slovenci. Za oboje je jasno, da sodijo jezikovno in kulturno k slovanskemu prebivalstvu, a se od njega zaradi močnih staroselskih korenin, in tudi drugih razvojnih značilnosti, opazno razlikujejo.

Sodeč po Prešernovem pojmovanju slovanstva sta jezik in vera največji narodov zaklad. Sodobnost, ki prisega na empirično znanost, pa k temu dodaja še druga področja kulturne dediščine. Arheološki dediščini, ki ima izjemno znanstveno težo, daje luč romantične in poetične Prešernove interpretacije dodatno vrednost, nekakšno plemenito patino narodne identitete.

Črtomirov poslednji boj

Prešernov Krst pri Savici v likovni umetnosti in Črtomirov čas v arheoloških predmetih

Galerija v Prešernovi hiši v Kranju, december 2013/januar 2014

Razstavljeni arheološki predmeti in risbe so last Gorenjskega muzeja in Narodnega muzeja Slovenije.

Izdal: Gorenjski muzej

Za Gorenjski muzej odgovarja: Marija Ogrin, direktorica

Gorenjski muzej, Tomšičeva 42, 4000 Kranj, www.gorenjski-muzej.si

Kustosa razstave: ddr. Damir Globočnik

(umetnostna zgodovina, izbor razstavljenih ilustracij in literature), ddr. Verena Vidrih Perko (arheologija)

Avtorja besedila: ddr. Damir Globočnik (Krst pri Savici, Črtomirov poslednji boj, Hinko Smrekar v Kranju, Smrekarjeve

upodobitve pesnika Prešerna, Prve likovne upodobitve Krsta pri Savici),

ddr. Verena Vidrih Perko (Črtomir in Bogomila v luči arheoloških najdb)

Fotografija: Igor Pustovrh, Drago Holynski, Tomaž Lauko

Reprodukcije del Hinka Smrekarja, Maksima Gasparija, Gvidona Birolle, Janeza Šubica, Simona Ogrina, Adolfa Karpellusa (osebni arhiv ddr. D. Globočnika)

Oblikovanje kataloga: Silva Sever

Tisk: Pro grafika d.o.o.

Naklada: 500 izvodov

Kranj 2013

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

7.04:821.163.6.09Prešeren F.(083.824)

GLOBOČNIK, Damir

Črtomirov poslednji boj : Prešernov Krst pri Savici v likovni umetnosti in Črtomirov čas v arheoloških predmetih : Galerija v Prešernovi hiši v Kranju, december 2013 / [avtorja besedila Damir Globočnik, Verena Vidrih Perko ; fotografija Igor Pustovrh, Drago Holynski]. - Kranj : Gorenjski muzej, 2013

ISBN 978-961-6478-52-6

1. Gl. stv. nasl. 2. Vidrih-Perko, Verena
270418944